

Vēvere, Daira. Sociolingvistiskie novērojumi dažās tāmnieku izloksnēs. *Via scientiarum* : starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 3. laidziens. Sastādītājas I. Laizāne, I. Znotiņa. Ventspils, Liepāja : Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2016, 140.–147. lpp.

Daira VĒVERE (Latvijas Universitāte)

SOCIOLINGVISTISKI NOVĒROJUMI DAŽĀS TĀMNIĒKU IZLOKSNĒS

Ievads

Laikā, kad dialekti mainās un pat zūd, dialektoloģijā aktuāli kļuvuši pētījumi ar sociolingvistisku ievirzi, kas palīdz noteikt izlokšņu prestižu, kā arī runas īpatnību lietojamību un noturīgumu.

Rakstā analizēti LU Latviešu valodas institūta projekta „Latviešu valodas dialekti 21. gadsimtā: sociolingvistisks aspekts” 2014. gadā iegūto aptauju rezultāti lībiskā dialekta tāmnieku Popes un Ugāles izloksnē, kur intervēti 6 vecākās (70–95 g. v.) un 4 vidējās paaudzes (48–59 g. v.) izlokšņu pārstāvji. Salīdzinājumam rakstā iekļauti arī 4 jaunākās paaudzes (17–29 g. v.) runātāju uzskati par savu Piltenes izloksni, kas ierakstīti 2012. gadā. Galvenie aptaujas jautājumi saistīti ar indivīda runu, ģimenes valodu, sarunu valodu publiskajā telpā, ar izpratni, kas ir izloksne, kas – dialekts, kas – literārā valoda, un attieksmi pret savas vai citas izloksnes runātāju.

Būtiski, ka intervētājs runā izloksnē, lai iedrošinātu informantus brīvi runāt savā dzimtajā izloksnē.

Katra intervija ierakstīta digitāli, un tas ļauj analizēt arī izlokšņu pārstāvju runas īpatnības, ne tikai veikt sociolingvistiskos vērojumus, tāpēc rakstā iekļauti izlokšņu piemēri tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā.

Līdzīga rakstura pētījums veikts arī Lietuvā, tā rezultāti apkopoti izdevumā „XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas” (Lietuvių kalbos institutas 2014).

Vides ietekme uz indivīda runu

Jāatzīst, ka gandrīz visi informanti runā izloksnē. Tikai viena sieviete (dz. 1955. g.) Ugālē cenšas runāt literāri. To viņa pamato ar to, ka bērnībā viņai bijis aizliegts runāt izloksnē. Uz jautājumu, kādā valodā viņa runā savā ģimenē, atbild: *latviski*. Par runāšanu izloksnē sākumā minstinās, bet tad atzīst: *vařbūt atsevišķ vārd, jā, bet tā diēzgaņ pareiz*. Te izskan, ka runāt literāri nozīmē runāt pareizā valodā, runāt izloksnē – nepareizi?! Pareizāk esot izrunāt vārdus līdz galam, bet runāt bez galotnēm neesot nepareizi.

Neskatoties uz nostāju runāt literāri, ugālniece tomēr atzīst, ka *kâdreîz jaû kaû`kas pasprûk, kâc vârc jaû pasprûk*. Tas liecina par to, ka vide, kurā cilvēks dzīvo, tomēr ietekmē viņa valodu, lai arī kāda ir cilvēka nostāja pret runāšanu izloksnē.

Ugālniece nosauc vairākus apvidvārdus, piemēram, *kobiš* ‘varde’, *koñmiš* ‘bļodiņa’, *pucene* ‘pīlādzis’, *ēcs* jeb *ēčkrûms* ‘kadiķis’. Lai arī ugālniece uzskata, ka izloksnē nerunā, viņa nosauc vietējo runai raksturīgās iezīmes: *galuôtns ceñšas apraût; pîrms bufta š parasti buftu ņ ne-izrunâ – nesaka viñč, bet saka viš, nesaka meitiñ, meitiš; dařbîps vâ:rc neluôk^a – saka nevis es iēšu, bet es iēs*. Uz jautājumu, kas ir izloksne, kas – dialekts, ugālniece atbild, ka *izluôksn uñ dialekc i bûtîbâ viēnc uñ tas pac, tas iř valuôd, kas iř raksturîg kâdam...* Sieviete novērojusi, ka *dažreîz arî pat viēnâm mājâm atsevišķ vař bût, tuř runâ mazliēt atšķirîgi*.

Analizējot informantes izteikumus, tomēr var manīt vietējās izloksnes ietekmi. Ugālnieces valodā paralēli literārajām formām saklausāmas izloksnes īpatnības, piemēram, gala zilbju patskaņu redukcija. Arī pati ugālniece sarunas laikā atklāj, ka tomēr runā izloksnē: *es pac a sêu istiēk – nu jaû aîzgâi ugâlniēk dialekta*.

Pat ja cilvēks uzskata, ka izloksnē nerunā, vairāk atveroties sarunai, tomēr atklājas, ka izloksnes īpatnības viņa runā ir novērojamas. Tās nav tik dziļas kā citiem izloksnes pārstāvjiem, bet tipiskākās parādības tomēr ir saklausāmas.

Izloksne un profesija

Profesija mēdz iespaidot runāšanu izloksnē. Tā, piemēram, Ugāles bibliotekāre (dz. 1957. g.) atzīst, ka ģimenē runā izloksnē jeb „bez galotnēm”, bet sabiedriskās vietās – literāri. Lai gan viņa tiek mudināta runāt izloksnē, sievietei ne līdz galam tas izdodas. Tas laikam tādēļ, ka intervija notiek viņas darbavietā, proti, bibliotēkā, kur ugālniece ikdienā pieradusi runāt literāri.

Uz jautājumu par ģimenes valodu, sieviete atbild, ka *ģimenē, mañ liēkas, ne`viēnc nepiēduômâ piē vârdiēm uñ piē izluôksnes; kad iř kâc svešâis nuô citas puš, tad uzreîz kaû`kâ tâ valuôd, mañ liēkas, ka izmaînâs tuômêř; veđekla mañ iř jeļģauniēc, viņa runâ ļuôti pareîz, uñ tad jaû aûtomâtisk viñai piēskaņuôjâs*. Pēc šiem izteikumiem nosakāms, ka bibliotekāre nereti pielāgojas apkārtējo runai. Tas izskaidrojams ar to, ka ugālniecei literārā valoda ir otra saziņas forma blakus dzimtajai izloksnei.

Bibliotekāre raksturo Ugāles izloksnes dinamiku: *es neteîkšu, ka tâ bûtî tâ piļñîg tâ izluôksne, tâda, kâda viņa iř veđciēm cilvêķiēm, tuômêř tiē jaûnvârd nâkuš klât, uñ viss jaû tuômêř iř izmaînîjiēs daûdz maz*.

Ugālniecei ir savi vērojumi, kāpēc izloksne mainās: *uñ vėl kas ir – ja vairāk lasa, tad arī tā valuōd tuōmēr aīziēt*. Sieviete ir jutusi negatīvu attieksmi pret sevi kā izloksnes runātāju: *kad kâdreīz kaū`kuř aīzbraūc, es ęsu dziřdęjusi, ka saka: kâ tu runâ?! tâ juōcīgi, vaī ne?! viņiēm tas izklaūsās pilnīgi aplaīn*.

Pielāgošanās citu runai, šķiet, vairāk raksturīga cilvēkiem, kuri ikdienā paralēli izloksnei runā literāri. Cilvēks, kurš vienmēr un visur runā izloksnē, tā runā jebkuros apstākļos – gan ar tuvi pazīstamiem, gan ar svešiem cilvēkiem.

Arī skolotājs ir profesija, kura „darba valoda” ir literārā.

Ugāles sākumskolas skolotāja (dz. 1967. g.) intervijā pārsvarā runā izloksnē. Uz jautājumu, kā viņa runā ar bērniem, atbild: *ceñšuōs runat literār, bet kad vairāk tiēk runac, nuōteikt, ka runa izluōksne ari*. Tas liecina, ka izloksne ir spēcīgāka par literāro valodu. Viņa dalās savos novērojumos par skolotāju runu: *skuōluōtaj ceñšas pareīz runat*. Bērniem esot jāmaca runāt literāri: *ja runa literār, tad ceñšas preti runat literār, tâ`pat kâ mēs te runajam a tiēm bērniēm, ceñšas jaū, ne jaū nu tâ, bērniēm tač jāmac i pareīz runat*. Uz jautājumu, vai runāt izloksnē ir nepareizi, skolotāja atbild: *it kâ nevarēt teikt, ka izluōksņ i nepareīz*. No dzimtās izloksnes īpatnībām nav vienkārši izvairīties, arī runājot literāri: *sapuļcēs, pruōtaīms, ka piēduōmā, kâ tu runa, bet nuōteikt, ka, ja klaūsītuōs uñ iērakstītu tuō rūn, tad nuōteikt būt izluōksņ kaūt kuř parādītuōs*. Sarunas gaitā skolotāja raksturo tipisku ne tikai Ugāles, bet tāmieku izlokšņu kopīgo pazīmi: *ta ka mēs te smejamiēs – ir tā vidējā dziīn:t viš, muīms tač dziīn:ts nau šini puse; sākuīmskuōla vispār nevaīdzēt macīt bērniēm dziīn:ts*.

Ugālē intervēta arī ģeogrāfijas un vācu valodas skolotāja (dz. 1964. g.). Studējot Rīgā, viņai esot teikts, ka pirmajosursos esot runājusi „nepareizi” un pēc tam, kad pazudusi tā *veñtiīņ izluōksņ*, viņai esot teikts: *kapēc tu vaīrs neruna?* Savu valodisko identitāti viņa saista ar Ugāles izloksni: *pati dziīntā valuōd maī i veñtiīņ valuōd*. Savu izloksni ugālniece salīdzina ar kaimiņu Puzes izloksni: *nu, pužiīņem gaī i citādāk rūn, viņ tā garāk veļk tuōs vā: rds, mēs tik gār neveļk*. Par savu izloksni viņa saka, ka *ne`viēnc jaū neduōmā, vaī tâ ir izluōksņ vaī nau, runā viēnkārš, tâ jaū nenuōruna, tagat mēs izluōksne runas, tas taču te muīms piērasc*. Izlokšņu īpatnības saglabājas, arī runājot literāri: *ir jaū tā latvieš literārā valuōd, kuř saglabā dažas tās izluōksņs īpatnīps, nu, druōši viēn, ka izrunājuōt vārdus uñ garuōs, īsuōs pacskaīns, platuōs, šāuruōs, galuōtņs*.

Varētu šķist, ka tieši izglītotāki cilvēki vairās no izloksnes, bet, analizējot intervijas ar skolotājiem, šis pieņēmums neapstiprinās. Drīzāk ilgstoša atrašanās prom no savas dzimtās vietas vai regulāra kontaktēšanās ar citu novadu pārstāvjiem veicina izloksnes nivelēšanos. Ar bērniem skolotāji

cenšas runāt literāri, lai gan parādās arī izlokšnes iezīmes, kas liecina par spēcīgām „saknēm”, ko nevar tik viegli „izraut”.

Vecākās paaudzes izlokšņu pārstāvji

Vecākās paaudzes ugālnieki no savas izlokšnes nevairās, arī runājot ar svešiniekiem: *es neceņšas pareiz runat*, saka 1943. g. dzimis ugālnieks. *jā, es usskaī, tas nekāc kaūnc un̄ neguôc nau – kā es runai, tā es runa; katra pagasta i sâu valuôd*. Tomēr var manīt, ka ugālnieka runai tāpat ir tendence tuvināties literārajai valodai. Par to liecina paralēlo formu lietojums: *es runai / es runa*.

Par savu izlokšni ugālnieks saka: *kād vīņ ir, tād ir, tād vīņ i bijuš*, lai gan *tā jaū ceņšas runat pareizāk*. Ar savu izlokšni varot lepoties, jo *tā ir seņč te runajuš*. Ugālnieks ir novērojis, ka citur dzīvojošie var atpazīt tāmniekus pēc viņu runas: *Rīga ka kadreiz kaū'kuô pras kād iēl, kā ku' aīzbraūc, ta vīņ jaū jūt, nuô turiēns, smaīd, ka nuô turiēns, tā ir, jā*. Ugālnieka meita, kā pats saka, *ceņšas runat modērnāk*. Novērojis, ka bērni runā tā, kā runā Ugālē, nevis „tajā modernajā” valodā. Tas esot atkarīgs no vecākiem un izglītības līmeņa. Skolā esot jārunā gan literāri, gan izlokšnē. Literārā valoda ir nepieciešama, jo laiki mainās, *bet tuô vēcūô, tuô jaū, kas jaū grib, kas ceņšas, tas jaū tuô ģimene saglaba*. Te izskan, ka izlokšnes pastāvēšana lielā mērā ir atkarīga no ģimenes, proti, valodas pārmantojamībai ir būtiska loma izlokšnes saglabāšanā.

1922. g. dzimusi ugālniece *runa latvisk*, turklāt *Kuŗzeme tik briēsmiks akceņc nau, vīņ kaū'kā nuôvēlk tuôs gāls, bet tuô jaū sapruôt; valuôd tak tā paš i*. Literārā valoda *i tīra latviēš valuôd, tuŗ nau akceņt ne nuô rajuôniēm, ne nuô kuô, tā i tīra literāra latviēš valuôd*. Izlokšne esot *tas, kā tīra valuôda neruna; visâ:ds tās izluôksņs i, es neziņ, veņtiņ izluôksņ ir, un̄ kāc ta vēl te ir, es nemaz viš neziņ*. Skolā katrs varot runāt, kā grib, tikai jāmak lasīt, rakstīt pēc grāmatām, pēc literārās valodas: *skuôla un̄ iēstâdes teŗ jaruna tīra latviēš valuôde, un̄ tā es sapruôt, ka tas i pareiz*. Sabiedriskās vietās ugālniece runājot, kā prot: *iēstâdes es runa, kā es mâk*. Ar svešiem sievietē runā izlokšnē, ja nesaprot, lai uzrunājot kādu citu: *sâu valuôd i jaciēn, bet akceņt katram kâc ir, vaī tuŗ i, viņam mājas tā runa, tapēc es vīņ netiēsa, es nekâc tiēsneš nau – nedrīkst uôtr tiēsat, katrs uzaūdzs, kā viš grib, lai viš runa, tā i vīņ darišan, ja tu nesapruôt, pagriēziēs un̄ ej pruôm, vaī negrib saprast*. Popeniecei ir stingra nostāja pret dzimto runu: *runa, kā ir aū:dzs, viss ir pareiz, kaūt tu ar akceņt runa, viēnalģ, ja tik tēŗ sapruôt, ja nesapruôt, mēģiņ pac kā tu vaŗ tikt piē tuô cilvķek klât; ne jaū kūr katŗ dēļ maņ būs jamâcas neziņ kâd valuôd, nē!*

1919. g. dz. popeniece, kaimiņienes mudināta runāt savā izloksnē, proti, „bez galotnēm”, saka: *kā tu tuõ mañ vař pateĩkt, kā nuõraũi, nu, mañ i jaruna tã, kā es runa*. Arĩ ar svešiniekiem sarunãjas Popes izloksnē: *es ne`maz tuõ neziñ, ka mañ būt ari citãdek jã-adbĩld, tã es runa tagat ař juñs*. Popeniece, kã pati saka, runã *puõpisķ*. Savu izloksni vērtē kã pašsaprotamu: *muñs jaũ valuõd nemainas, mēs jaũ tuõ nedziřd, kā mēs runa, mēs jau runa tã, kā mēs runa, vaĩ mēs iēt veĩkala vaĩ kas*. Popeniece min tipisku lĩbiskã dialekta iezĩmi: *viẽnigaĩs, kas muñs i, muñs nau, mēs ne-uzruna siẽviẽ:ts ne viñ, bet viš*. Sava pagasta valodu salĩdzina ar kaimiñizloksnēm: *Puze jaũ ļuõti nuõrauĩ galuõtns, es neziñ pa Ugãl, mañ liẽkas, ka Ugãl vis`nořmãlãk runa, tuř i tãd izglĩtuõjuõš cilvķek, nau ta, ka mēs*. Dundagã esot atšķirĩgi apvidvãrdi, piemēram, *rũžrãceņ* ‘cũkrãceņi’.

1929. g. dz. popeniece savu valodisko identitãti skaidro: *kã jaũ mēs te runa, tã jaũ mēs te runa*. Par kaimiņu runu saka: *añceniẽkiẽm pašiem sãu, pužĩniẽm ari sãu valuõd, savãdãk tiẽ galuõtn vaĩ kaũt kā tã izteĩksm*. Arĩ lielpilsētã popeniece runã tã, kã runã, proti, savu valodu nemaina.

1944. g. dzimusĩ popeniece savã ģimenē runã *ikdiẽnĩskķ puõpenisk* un *skaĩtas kã puõpiš*. Citur gan cenšas runãt literãri: *kad kaũt kuř braũc uñ iēt, nu gribas jaũ nu runat pareĩzak ari; bet mūs jaũ tũ`lĩt vař atšķĩřt*. Mazbērnĩ runãjot „pareizi”. Pati ar svešiniekiem cenšas runãt literãri. Sabiedriskãs vietãs: *veĩkala te jaũ mēs viẽnķãršãk, kā iznãk, kãc tas pãrdevẽis iř; pãrvalde, nu, tuř nu bišķiñ tã pareĩzãk runa, jã, bet nu ař jaũ paš viẽtejiẽ vis iř*. Ar mãcĩtãju: *nu, mēs jaũ runa pareĩz ař viñ, ceñšas pareĩz runat, jã, ja nu issprũk kãc vãrc, tuř ne`kuõ nevař darĩt – mēs i puõpiñ*. Pēc šĩ izteikuma nojaušams, ka par savu identitãti nav jãkaunas. Ar paziñãm runã *kã katrañ sanãk*. Ar jauniešiem: *kã viñ runa pretĩm, tã es a viñiẽm*. Šie izteikumi norãda, ka popeniece brĩvi pãriet no izloksnes uz literãrãs valodas lietojumu. Sieviete uzskata, ka izloksne un dialekts esot viens un tas pats. Kaimiņu Ugãles izloksne esot vairãk „pužĩniẽm” lĩdzĩga. Bez galotņu „noraušanas” popiņiem *viš iř visuř, vaĩ viñč i siẽviẽt vaĩ vĩriẽc, tas i viš*. Biežãk runã savã izloksnē, tãpēc, ka *tã piẽrasc i nuõ bērnĩps, tã valuõd i bijuš vis`apkãrt, kuř tik strãdãjs iř*, lai gan *ãrpus mãjamĩ ceñšas runat pareĩz; ka aĩzbraũc uz Veñcspĩl piẽ dakteriẽm, runaĩ pareĩzi*.

Cita 1944. g. dzimusi popeniece par sevi saka, ka ir *te`pat puõpiñč*. Atceras: *es kad aĩzgãĩ tehnikuma, tad jaũ viš tik smejas pa maniñ, ka jaũ galuõtns nuõriĩ*. Šeit parãdãs citu novadu pãrstãvju attieksme pret cita izloksni, kas nereti ir iemesls izvẽlei runãt literãri. Uz jautãjumu, vai visur un ar visiem runã izloksnē, sãkumã saminstinãs, tad atbild: *vařbũt, ka kaũt kuř piẽ dakteriñ, ka tã citãdak, bet, nẽ, nẽ, pilñig kã runa, tã runa*. Par 144

jauniešu runu informante domā, ka *puōpiņ, jā, tāpat jaū viņi laiž*, bet varbūt tie, kas iet skolās, tomēr citādāk runā. Par Popes izloksnei raksturīgo popeniece uzskata: *muņs i galvņas tās galuōtņs, tuōs jaū mēs nuōrijaņ: es iēt, tu iēt, viņ iēt, nu mēs iēs; tā tač mūs dziņta Kužeņ. Par popenieku runu salīdzinājumā ar ventiņiem: es neziņ, tas veņtiņč jaū muņs tuōmēr tā īsti nau, tiē ir akal drusk citādāk.*

Vecākās paaudzes pārstāvji parasti runā savā izloksnē, nepiemērojas citādi runājošajiem. Izņēmums ir tie, kuriem ir augstāks izglītības līmenis.

Jaunākās paaudzes Piltenes izloksnes pārstāvji

1982. g. dzimusi pilteniece uzskata, ka viņa runā *pārsvara pa veņtiņ*. Arī ģimenē *viš pa veņtiņ*. Studējot Liepājā, jaunieta savu runu centusies pielāgot apkārtējai videi: *skuōlā mēģiņ tīrāk, kojās kā ir, kā pa veņtiņ vaī kā – jā, pa veņtiņ pārsvara laikaņ kojās*. Piltenē jebkuros apstākļos viņa runā izloksnē – gan skolā, gan ārstniecības iestādē, gan citās sabiedriskās vietās. Jaunieta par citiem pilteniekiem, kuri cenšas runāt literāri, saka: lai runājot, ja vien nav jāpiedomā, vai runā „pareizi”. Pilteniece neuzskata, ka izloksne noteikti būtu jā saglabā – katram jārunā, kā ērtāk.

Piltenece, kura dzimusi 1988. gadā, saka: *es ne'kad nau māceis pareiz runat*. Viņa uzskata, ka runā venteniski: *es runa veņtenisk*. Pilteniece dalās savos novērojumos par piederību kādai izloksnei: *izluōksņs, jaū, maņ liēkas, piēlīp nuō tā, kuē tu dzīvuō*.

Ir jaunieši, kuri dzīvojot citā vidē, arī runā savā izloksnē, vismaz sākumā, līdz pielāgojas vai netiek saprasti, vai tiek pārprasti. Tā, piemēram, pilteniecei, studējot Jelgavā, ir gadījies, ka viņu nesaprot, jo par visiem, arī sievietēm, viņa, kā jau ierasts dzimtajās mājās, runājusi, lietojot vīriešu dzimti. Pēc šī gadījuma viņa esot sākusi piedomāt pie tā, kā runā. Izvairīšanās no pārpratumiem vai nesaprašanas var būt viens no izloksnes nivelēšanās iemesliem.

1993. g. dzimušais piltenieks ir bijis situācijā, kad cita novada pārstāvji pēc runas viņu identificē ar cilvēku no Ventspils novada: *es bij Rīgā piē draūģiēm, uņ viņ uzreiz pateic, ka tu ēs nuō Veņcpīls, juō pēc galuōtneņ viņ uzreiz tuō vaē pateikt*. Lai gan jaunieša runā saklausāmas tipiskas izloksnes īpatnības, tajā ir jūtama literārās valodas ietekme, ko acīmredzot iespaidojusi kontaktēšanās ar citu novadu pārstāvjiem. Runāt literāri neesot viegli: *ja grib runāt ar galuōtneņ, tad pagaīdaņ baīg jāpiēduōmā ir*. Jaunietim ir savs redzējums par Piltenes izloksni nākotnē: *tiē, kas jaū te paliks, viņ jaū arī tā runās, viņiēm jaū ne'kas nemaīnīsiēs*.

Uz jautājumu, vai vēlas izloksni savā runā saglabāt, 1994. g. dzimusi jaunieta atbild: *es grib, lai saglaba, tapēc, ka, ja, piemēram, viņ izmīrs tā valuôd, tas nebūs ta ka tā iēzīm, ka tiē i tiēš veñtiņ, nu, nepazīs tā. ja būs tikaī viē:n valuôd, tas nebūs iñtresañt vaīrak.* Viņa nekaunas par savu identitāti: *es itiñ nemaz nekaūnas. ta, ka citreīz runa aī kádiēm rīdziniēkiēm, viņ citreīz tā humôr pēc pasaķ: teḡ tāt dīvaīnc akceñc iī, bet mañ atkaī liēkas dīvaīnc viņ akceñc, ka viņ runa aī visañ galuôtnem uñ tik pareīz.*

Ir jābūt spēcīgai personībai, lai izloksni savā runā saglabātu arī vidē, kur ikdienā nav saskarsmes ar sava novada pārstāvjiem. Tomēr visbiežāk cilvēki neapzināti pielāgojas apkārtējo runai.

Nobeigums

Izloksņu nivelēšanās novērojama teju jau gadsimtu, kad to sekmējušas skolas, baznīcas, grāmatas, iedzīvotāju migrācija (Endzelīns 1951, 9).

Pēdējo gadu laikā bez skolām un migrācijas izloksnes stipri ietekmē plašsaziņas līdzekļi. Vairākas izloksņu īpatnības izzūd līdz ar paaudzēm, tāpēc ļoti būtiski ir tās nodot nākamajām paaudzēm (Stafecka 2013, 253).

Mūsdienās izloksnēs ir novērojamas paralēlformas, kas liecina par to, ka izloksne mijas ar literāro valodu. Šī parādība novērojama arī vecāko paaudžu runātājiem.

Viens no apstākļiem izloksnes īpatnību noturīgumam un „dziļumam” ir izglītības līmenis, otrs – cilvēka vecums. Labi izglītots cilvēks biežāk un ilgāk ir bijis prom no savas dzimtās vietas, kas var iespaidot viņa runu. Vecākās paaudzes cilvēki savu runu mazāk pielāgo apkārtējai videi, viņu valoda nav tik elastīga kā jauniešiem, kam ir plašākas iespējas komunikācijai ar citu novadu pārstāvjiem. Arī tādu profesiju pārstāvjiem kā bibliotekāriem, skolotājiem ir tendence izloksni pakļaut literārās valodas normām, kas nereti atstāj iespaidu arī uz ikdienas runu.

Cilvēks parasti neaizdomājas par savu izloksni, tās vērtību, viņam tā ir pašsaprotama parādība. Dialektologiem ir jābūt misijas apziņai, lai šo valodas bagātību „iekonservētu”, jo izloksnes nenoliedzami mainās un pat zūd. Jāfiksē tas, kas vēl ir saglabājies.

Literatūra un avoti

Endzelīns 1951 – Endzelīns, Jānis. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.

Stafecka 2013 – Stafecka, Anna. *Latviešu valoda: dialekti un izloksnes. Latviešu valoda*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 253.–266. lpp.

Lietuvių kalbos institutas 2014 – Lietuvių kalbos institutas. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Vilnius : Briedis, 2014.

2012. gadā iegūtie audiomateriāli Piltenē.

2014. gadā iegūtie audiomateriāli Ugālē un Popē.

SOCIOLINGUISTIC OBSERVATIONS IN SOME SUBDIALECTS OF *TĀMNIĒKI*

Summary

Dialects change and disappear, therefore, it is necessary to record and research them. Sociolinguistic observations have become increasingly topical in dialectology nowadays. They help to elucidate the importance and usage of subdialects.

The aim of the paper is to describe a sociolinguistic situation of the subdialects of *Pope*, *Ugāle* and *Piltene* nowadays. Sociolinguistic questionnaires and scientific expeditions were used to accomplish the aim of the research. The answers to the questionnaires are analyzed in the paper.

It can be concluded that the majority of people, especially seniors, do not avoid speaking a subdialect. A part of young people try to speak the standard Latvian instead, because they use new technologies and communicate with people from another regions. It is proved that the subdialects of *Pope*, *Ugāle* and *Piltene* are still spoken, but endangered.